

En les altres llengües, es mantingué *rimanere* it. antic i clàssic, i avui encara bastant usat; en les altres és cosa medieval, més aviat arcaica: el fr. ant. *remaner*, *-oir* o *remanire* visqué bastant però només en els segles XI-XIII, després mor, si bé deixa un hereu vigorós en l'angl. *remain*; igualment el cast. ant. *remaner* (Ss. XI-princ. XIII), port. ant. *remãer*, que en gallec presenta senyals fonètics de cultisme, i prenent sentits secundaris, en especial 'resultar' (*DECH* 1va29-30). Conservà un poc més de vitalitat en els antics textos lleonesos (*remaso* «quedó», *L. de Alexandre* 1780, 2482) i aragonesos: en el *Liber Regum* navarrès de princ. S. XIII «non lexó fillo ninguno, ni non remaso omne de so lignage»; i, amb labialització a la manera catalana: «Abraham --- murié e soterróronlo --- romaso Isaach ---» (*BRAE* VI, 209, 195).

D'altra banda també es mantingué a Sardenya, en dialecte logudorès i sassarès *romanere*, forma que ens interessa per la labialització coincident amb la catalana, i que no és manllevada del català perquè ja es troba en el *Condaghe* de Sili (M-Lubke, *Z K d Altlogudoresischen*, 18; MLWagner, *Stud. u. d sard Wortschatz* 1930, 133; *AGI* XIII, 106). És interessant i poc coneguda la forma del bearnès antic, amb dissimilació *M-N* > *m-d*, *remader*: «*remat* lo molii d'En Biver en la terra deu Pont Lonc» a. 1441, de nou a. 1445, i amb el fenomen gascó *RE- > ar-*: «si dus o tres plus ne *armadén* ---» 1277 (*Cart d'Ossau*, 139, 245, 52 44).

La desaparició del ll *MANÈRE* no fou radical perquè en quedaren alguns rastres en romanès i reto-romànic (*REW*, 5296), i conservà una vida migrada, durant algun temps, en el fr. ant. *maner*, *-oir*, i *maner* en el període arcaic del port., el cast. i la llengua d'oc; com a verb, en aquest va tenir existència efímera, a penes més que un hapax en l'arcaic *Boeci* de c. 1100. «e(n) Deu no s fia, ni Deu e(n) lui no mà, / quan se regarda però res no l *remà*», v. 136; cast. *maner* pocs casos en els Ss XII-XIV, alguns més en gall-portuguès del mateix temps (*DECH* III, 813a50-b9). Més durada tingueren les seves formes impersonals, convertides en nominals: cast. *manido* 'estantís', cast. ant. i clàssic i port. ant. *manida* 'estada, mansió' (ibid); fr. *manoir* que des de 'residència' passà a ser un mot noble per a 'palau, castell'; fr. ant. *manant* 'poseïdor de noble residència' > 'ric, poderós', oc. ant. *manen(t)* 'ric' (p. ex. en Guiraut de Calansó vi, 59, *RFGn* XLIV, 400).

Aquest es troba també en cat. arcaic (avui resta com a cognom): «si algú --- a alguna persona li dirà que prest a altre alg. cosa, e li diga que, aquel qui l prest reebrà, sia ric e *manent*, e li prestarà --- és tengut lo suggestor d'emenar e de restituyr al creador per l'engan e per lo fals consell», *CostTort.* (Ol, p. 89); *AlcM* en cita altres dos exs., de dos textos arcaïtzants del S. XIV; en el mateix sentit, si bé en els *Proverbis de Salamó* del jueu Jahuda, no es veu gens clar que signifiqui «aturat, que no es mou d'allà on és», acc. etimològic, que resta isolada (tampoc en ll. d'oc), i es pot entendre a manera de retret insinuant, amb el valor conegut de 'ric': «si ton frare és pobre no est tu *manent* si l'amas / frares sots e per fraresca devets

partir» (no et demostres ric autèntic), si bé no descartem que hi pugui quedar mescla del sentit etimològic, quasi com a joc de mots. En Desclot hi ha la locució *de manent* en el sentit de 'imediatament', 'sense repòs, sense interrupció': «a<r>rancà-li la lança del cors e, *de manent*, va n donar tal colp --- que mantinent l'abat mort» (§ 85, *NCl* II, 94.2).

Havent-hi aqueixes supervivències de *MANERE*, bastant robustes en castellà-portuguès i no gaire menys en les llengües de França, no fóra xocant que alguna cosa n'hagi quedat en els nostres alts Pirineus, en la més isolada de les nostres comarques, sovint notable per arcaïques reminiscències del gascó i del cast. arcaic. a Iscles, dalt de les serres entre l'alt Isàvena i la Ribagorçana, tinc nota d'haver oït al meu informador muntanyès «hi *manéx* las *çeséras* 'allí queden, es troben, les guixeres' (1957): i recordo bé que jo veia els grans vessants d'alpeges que hi ha en aquelles serres; però quant al verb caldria comprovar-ho vist que és un cas tan gran d'isolament del mot en la llengua. El derivat *manentia* 'riquesa' és ben conegut en ll. d'oc, i n'hi ha un cas en el nostre Pere Marc, el pare d'Ausiàs: «que l ric és baix, e l baix pren *manentia*» (p. p. Am. Pagès, *J O i A Marc*, p. 53).

DERIV : *Romanalla* [*Llull*]: «--- ells no devien creure Na Renart de la elecció del rey: car Na Renart més vol e ama que lo Leó sia rey, per ço com viu de les *romanalles* que *romanen* al Leó, com ha menjat, en la cassa que ha presa, que no fa per la noblesa del Leó» (*Merav.* VII, § 2, Ag. I, 193.4); «id. qui *romanen* del L. ---» (*NCl* II, 89); «restos, reliquias, despojos» *DAG*; «la rama que resta en un bosc del qual s'han tallat els arbres» *DAG*; «Un salze vell --- la fulla, --- encongida *romanalla* --- el gebre la trastoca ---», *Carter* (*Les Monjoies*, 1912, 44; *O C*, 403).

Romanent [1247, ross., supra]: generalment com a adj. masc.-fem a l'E. Mj.: «l'altre terç *romanent* ---», *CostTort* (*DAG*), «que dels dits bans e penes dessús dites, la terça part sia del acusador, e la *romanent* terça part sia a les obres de murs de la dita ciutat aplicada», c. 1370 (*CoDoACA* XL, 269); «que l dit saig aja, de les *romanents* dos partz del pan, la terça partz a. 1304 (*RLR* VII, 42); «car a Roma fo le començamentz, / donc per romà és le noms *romanentz*», *Cerverí* 68.30 (on el ms. *Sg*, S. XIV, altera en *remanenz*, però el joc de mots amb *romà* assegura que el poeta ho deia amb o).

«En la qual honor entén fermament viure lo *romanent* de ma vida» any 1320 (Finke, *Acta Aragonensia*, volum III, 386, un altre de 1325, ib. III, 480, V. *RE-REGUARDA*): com a neutre; i, amb tendència a substantivar-se, en dóna *AlcM* un parell d'exs. lullians, si bé el del *Blanq* en què lo *romanent* es refereix al que queda d'uns béns venuts no és de la part conservada en ms. sinó de l'ed. de 1524 modernitzada, i pot valer més com a testimoni de l'ús valencià d'aquest temps que com a mostra del llenguatge de l'autor; tanmateix és verament de *Llull* en «Santa Sufia --- en edificar la esgleya de Contastinoble --- més plac a Déu la mealla que ella donava tots jorns a la obra, que tot lo roma-